

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04

Національного університету

«Одеська юридична академія»

м. Одеса, Фонтанська дорога, 23

В І Д Г У К

офіційного опонента **Єрмоленка Володимира Михайловича**
на дисертаційну роботу **Карпінської Наталії Володимирівни**
«Концептуально-правові засади застосування санітарних та
фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті
вимог СОТ та ЄС», подану на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право

Актуальність теми. Приєднання України до Світової організації торгівлі фактично стало приєднанням до існуючої в цій організації системи прав та обов'язків, значна частина яких торкається питання захисту інтересів національних сільськогосподарських виробників. Зберігаючи право захищати своїх виробників, країна зобов'язується робити це відповідно до правил і процедур, встановлених СОТ. Правова база СОТ передбачає низку інструментів для захисту інтересів національних товаровиробників як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Серед інших захисних заходів на внутрішньому ринку, ключовими є санітарні та фітосанітарні заходи. На сучасному етапі санітарні та фітосанітарні заходи виступають головним напрямом інтеграції аграрного сектору економіки України до європейського простору. З іншого боку, бажання та необхідність якнайшвидшої євроінтеграції та імплементації європейського законодавства поряд із відсутністю концептуального підґрунтя призвело до безсистемного накопичення нормативного матеріалу без врахування реального розвитку аграрних відносин та поставило перед юридичною доктриною нове завдання – необхідність наукового обґрунтування концептуальних засад, які б лягли в

основу системного та перспективного удосконалення правового регулювання санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС.

Усе викладене у сукупності вимагає проведення глибокого комплексного дослідження концептуально-правових засад застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС та вказує на беззаперечну своєчасність та актуальність теми запропонованої дисертації.

За своїми масштабами, проблематикою, суспільною та науковою значущістю обрана тема цілком відповідає важливим та пріоритетним напрямам наукових досліджень за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право.

Рецензована дисертація виконана відповідно до плану кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія еволюції аграрних, земельних та екологічних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи у межах комплексної теми Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 рр. (державний реєстраційний номер 0116U001842), що додатково підкреслює актуальність тематики дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації забезпечується комплексом досліджень проведених дисертанткою на основі аналізу значної кількості нормативно-правових актів, у тому числі законодавства ЄС, різноманітних доктринальних позицій вітчизняних та

зарубіжних учених у галузі аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права.

Дослідження концептуальних засад застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС здійснено за допомогою філософських (загальнонаукових) та окремих спеціальних наукових методів пізнання, зокрема, методу системно-структурного аналізу, історичного, порівняльно-правового методу, методу тлумачення правових норм, логіко-структурного та інших наукових методів дослідження правових явищ (стор. 29 дисертації), що дало змогу дійти узагальнюючих положень, оцінок і висновків викладених у дисертаційній роботі.

Достовірність сформульованих у дисертації положень обумовлена поставленою метою та визначеними завданнями наукового пошуку, вдалою і логічно побудованою структурою дисертаційної роботи, яка дозволила повно і всебічно розкрити концептуальні засади застосування санітарних і фітосанітарних заходів у сільському господарстві України у світлі вимог СОТ та ЄС.

Наукова новизна поданої до захисту роботи обумовлена тим, що вона є першим в незалежній Україні комплексним дисертаційним дослідженням концептуально-правових засад застосування санітарних і фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС. Дисертантці вдалося досягти поставленої мети – наукового обґрунтувати концептуальні засади застосування санітарних і фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС, сформулювати на цій основі відповідні теоретичні положення і практичні рекомендації щодо удосконалення існуючого законодавства, які сприятимуть розвитку сучасної доктрини аграрного, земельного, екологічного права та

інших галузей правової науки, законотворчості, правозастосування та правової освіти.

Дисертація є логічно завершеним дослідженням. Вона складається зі вступу, 3 розділів, що охоплюють 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Вдало побудована структура дисертації дозволила розглянути теоретичні та практичні аспекти обраної теми і науково обґрунтувати на підставі комплексного аналізу вітчизняних, європейських та міжнародних нормативних вимог, доктринальних напрацювань і підходів, найбільш оптимальні ідейні засади, які мають лягти в основу системного та перспективного удосконалення правового регулювання санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, стан її наукової розробленості, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет та теоретико-методологічну базу дослідження. Сформульовано положення, що характеризують її новизну, теоретичне та практичне значення зроблених висновків і пропозицій, наведено інформацію про їх апробацію.

Перший розділ дисертації присвячений теоретико-методологічним та законодавчим засадам застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України у контексті вимог СОТ та ЄС, зокрема: аналізу юридичної природи відносин застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві (підрозділ 1.1), розвитку законодавства у сфері застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України (підрозділ 1.2), дослідженню правових питань впливу міжнародних норм на вітчизняне законодавство у контексті застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві (підрозділ 1.3), дослідженню основних принципів, які відображають основні

засади регулювання застосування санітарних та фітосанітарних заходів у рамках права СОТ: принципам самостійності, недискримінації, наукової обґрунтованості, національного режиму, режиму найбільшого сприяння, транспарентності, гармонізації (підрозділ 1.4).

Другий розділ дисертації присвячений інституційно-функціональному забезпеченню застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві в контексті правових вимог СОТ та ЄС, зокрема: правовому аналізу інституційно-функціональної системи забезпечення управління та контролю за застосуванням санітарних та фітосанітарних заходів на міжнародному та національному рівнях (підрозділ 2.1), правовим особливостям і впливу неурядових організацій на відносини застосування застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві (підрозділ 2.2), проблематиці вирішення конфліктних ситуацій, які виникають з приводу застосування санітарних та фітосанітарних заходів (підрозділ 2.3).

У *третьому розділі* досліджуються окремі напрями правового регулювання відповідних суспільних відносин, зокрема: концептуально-правові особливості застосування фітосанітарних заходів у рослинництві (підрозділ 3.1.), методологічні та законодавчі засади застосування ветеринарно-санітарних заходів у тваринництві (підрозділ 3.2) і світоглядно-правові та законодавчі основи застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сфері забезпечення безпеки та якості харчової продукції (підрозділ 3.3).

Авторкою у повному обсязі було досліджено вітчизняне законодавство у сфері застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України, вимоги СОТ та ЄС. Окрім, наукових праць з аграрного права дисертантка дослідила значну кількість наукових джерел з теорії права, філософії права, екологічного, міжнародного права, а також, напрацювання представників інших наукових напрямів – економіки, агроекології, історії

(всього 794 найменування).

Аналіз структури, змісту і наукових результатів рецензованої роботи свідчить про те, що визначені відповідні до мети дослідницькі завдання дисертантка в цілому вирішила. У представлений до захисту дисертації сформульовано низку важливих висновків і практичних рекомендацій, що є новими для аграрно-правової доктрини, достатньо аргументованими та виваженими. Вбачається, що така структура роботи дозволила авторці охопити і висвітлити всі істотні аспекти правового регулювання застосування санітарних і фітосанітарних заходів у сільському господарстві України крізь призму вимог СОТ та ЄС.

Важливим теоретичним досягненням здобувачки слід визнати обґрунтовані три концептуальні шляхи розвитку законодавства України у сфері застосування санітарних і фітосанітарних заходів: СОТ-орієнтований, спрямований на максимальну інтернаціональну уніфікацію правових вимог; ЄС-орієнтований, спрямований на максимальне наближення до законодавства ЄС; національно-орієнтований, спрямований на обрання національних інтересів України та інтересів її населення в якості орієнтирів та мірил для побудови вітчизняного законодавства (стор. 30, 382 дисертації). Характеризуючи запропоновані концептуальні шляхи розвитку національного законодавства, авторка виділяє позитивні та негативні риси для кожного із них, наголошуючи, що до правового інструментарію національно-орієнтованого підходу має входити не сліпе копіювання текстів іноземних правових актів, а запозичення принципів та методологічних підходів, які дозволили досягнути бажаного рівня розвитку. Такий підхід демонструє ґрунтовне та всебічне опрацювання дисертанткою проблем застосування санітарних та фітосанітарних заходів у національному законодавстві, вимог СОТ та ЄС, а також, вказує на формування на цій основі аргументованих

висновків та пропозицій.

Заслугує схвалення пропозиція авторки щодо розуміння особливостей впливу неурядових організацій на відносини застосування санітарних та фітосанітарних заходів. Для виявлення цих особливостей дисертанткою було послідовно проаналізовано проблеми впливу (надання доступу до процесу прийняття рішень у рамках СОТ, проблеми правосуддя (надання неурядовим організаціям права звернення до органу вирішення спорів у рамках СОТ) та проблема стандартів (встановлення приватних стандартів, відмінних або жорсткіших за міжнародні) (стор. 196, 201, 376 дисертації). Вбачається, що тенденція до посилення ролі та поширення приватних стандартів має безпосередній вплив на відносини застосування санітарних та фітосанітарних заходів та демонструє глибокі зміни які відбуваються у філософських та методологічних засадах застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві.

Значний науковий інтерес та підтримку викликає позиція авторки щодо необхідності надання державної підтримки сільському господарству у напрямі боротьби зі шкідливими організмами відповідно до можливостей, які пропонує право СОТ. Визначаючи проблему сучасного етапу розвитку фітосанітарного законодавства України крізь призму системи «імплементация – екологізація – державна підтримка, авторка, пропонує окреслену проблематику вирішити за допомогою виведення концептуальної ідеї інтегрованого захисту рослин на новий рівень правового розвитку та законодавчого втілення (стор. 286–288, 380 дисертації). Таким чином, спрямування державної підтримки на всебічну підтримку, впровадження та застосування інтегрованого методу захисту рослин не суперечитиме ні зобов'язанням перед СОТ, ні за Угодою про асоціацію з ЄС.

Активного схвалення заслуговує виявлення особливостей вирішення

спорів з питань застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві. З огляду на потужний потенціал санітарних та фітосанітарних заходів щодо побудови нетарифних бар'єрів та за фактичної відсутності Апеляційного органу СОТ, авторкою аргументовано, що синергетична дія сучасних тенденцій розвитку системи вирішення спорів СОТ (криза еволюції; політизація; зростання ролі наукового підходу) призведуть до втрати повноцінної судової складової, що негативно вплине на використання наукового підходу, активізації використання санітарних та фітосанітарних заходів у ролі нових нетарифних бар'єрів «зеленого» та кліматоохоронного характеру, ослаблення позицій розробників основних міжнародних стандартів у сфері санітарних та фітосанітарних заходів (стор. 33, 378 дисертації).

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, належним чином обгрунтовані і характеризуються високим ступенем наукової достовірності.

Практична значимість дисертації полягає у можливості використання результатів для вдосконалення чинного аграрного законодавства; при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників аграрного права, а також навчальних курсів і викладанні відповідних навчальних дисциплін; для формування професійної правосвідомості й подолання правового нігілізму.

Таким чином, проведений аналіз рецензованої роботи дає підстави для висновку про те, що сформульовані авторкою і винесені на захист положення є вагомим особистим внеском дисертантки у розвиток науки аграрного права та становлять безперечну наукову новизну.

Оцінюючи роботу в цілому позитивно, варто зазначити, що дисертація містить окремі положення та висновки, які мають дискусійний характер, не сприймаються однозначно або ж потребують додаткових аргументів щодо їх обгрунтованості:

1. Уважне вивчення представленої на захист дисертаційної роботи дозволяє стверджувати, що здобувачка в цілому досить вдало вибудувала концепцію удосконалення правового регулювання відносин застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України у контексті вимог СОТ та ЄС, тим самим виконавши поставлені наукові завдання та досягнувши основної мети роботи. Однак, при цьому варто було б концентровано сформулювати ті науково-методологічні засади, які використовувалися авторкою у процесі дослідження та зрештою лягли в основу зроблених висновків та висунутих пропозицій.

2. Авторка виділяє два наукових підходи до визначення змісту аграрно-правової складової юридичної природи відносин застосування санітарних і фітосанітарних заходів (виробничо-господарський та агропротекційний) (стор. 52–53 дисертації), однак при цьому вона не робить чіткого вибору між ними. Варто було би уточнити, чи це є свідомим кроком, спрямованим на те, щоб додатково продемонструвати багатогранність категорії санітарних та фітосанітарних заходів, або ж технічним упусненням необхідних акцентів?

3. Дисертантка наполягає на складній ієрархічній структурі юридичної природи відносин застосування санітарних та фітосанітарних заходів (аграрно-правова, еколого-правова, адміністративно-правова та міжнародно-правова складові (стор. 77 дисертації)). Однак виникає питання, а чи доцільно у такому разі розглядати такі відносини як єдине ціле, якщо система настільки неоднорідна? Чи не є тоді виокремлення відносин застосування санітарних та фітосанітарних заходів та надання їм самостійного правового значення дещо штучним?

4. Виділяючи три вірогідні концептуальні шляхи розвитку законодавства у сфері застосування санітарних та фітосанітарних заходів (ЄС-орієнтований, СОТ-орієнтований та національно-орієнтований), авторка не робить однозначного вибору між ними, при цьому симпатизуючи національно-

орієнтованому підходу (стор. 30 дисертації). Чим обумовлюється відсутність більш чіткого висновку про доцільність вибору саме цього шляху законодавчого розвитку?

5. Здобувачка цікаво прослідкувала становлення правового забезпечення фітосанітарної паспортизації в Україні (стор. 267–269, 379 дисертації). З огляду на існування наполегливих законотворчих ініціатив у цій сфері, було би доцільно зробити більш однозначний висновок щодо позиції дослідниці з приводу впровадження відповідної організаційно-правової конструкції в правову систему України.

6. У підрозділі 1.2. «Розвиток законодавства у сфері застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України» досліджуються, зокрема, історично-правові аспекти еволюції законодавчого забезпечення відносин застосування СФЗ. Базуючись на ґрунтовному аналізі розвитку правового регулювання цих відносин, дисертантка виділяє три періоди становлення вітчизняного законодавства у сфері застосування СФЗ: 1) етап формування законодавства (1991–2004 роки); 2) етап підготовки вступу України до СОТ та гармонізації із її вимогами у сфері СФЗ (2005–2013 роки); 3) етап гармонізації із законодавством ЄС (2014–донині) (стор. 78–110 дисертації). Слід зауважити, що попри задекларовану періодизацію фактично здійснено етапізацію досліджуваного процесу, що потребує уточнення авторського бачення співвідношення між періодами і етапами. Крім того, на захисті варто уточнити, чи прогнозує авторка на основі своїх досліджень можливий наступний етап розвитку відповідного законодавства, його ознаки та основні тенденції?

Утім, висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний або дискусійний характер і не впливають на належний рівень, наукову новизну та дослідницьку достовірність результатів дослідження. Представлена дисертаційна робота є ґрунтовним науковим дослідженням, що свідчить про вирішення

важливій проблемі в науці аграрного права, а саме розробки концептуальних засад застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС.

Дисертаційна робота характеризується єдністю змісту, цільового спрямованістю та є особистим внеском авторки в аграрно-правову науку.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки і рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі Н.В. Карпінської, є достовірними. Достовірність результатів дисертації підтверджується тим, що вони ґрунтуються на ретельному аналізі норм вітчизняного і зарубіжного законодавства, всебічній оцінці наукових здобутків представників вітчизняної і зарубіжної юридичної науки різних історичних періодів, досвіді й аналізі правозастосовної практики щодо застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві.

Основні висновки і рекомендації сформульовані у дисертації у повній мірі викладені в одноосібній монографії «Застосування санітарних та фітосанітарних заходів: проблеми правового забезпечення у контексті вимог СОТ та ЄС» (Карпінська Н.В. Застосування санітарних та фітосанітарних заходів: проблеми правового забезпечення у контексті вимог СОТ та ЄС: монографія. Луцьк, СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 532 с.), у 24 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України та у зарубіжних виданнях, у 3 статтях, що додатково відображають результати дослідження, опублікованих у зарубіжних виданнях, які індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science Core Collection, а також у матеріалах і тезах виступів на 15-ти науково-практичних конференціях.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота «Концептуально-правові засади застосування санітарних та

фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС» є самостійним науковим дослідженням яке містить вагомі теоретичні висновки і практичні рекомендації, що становлять безперечний інтерес для аграрно-правової науки та нормотворчої практики.

Одержані в процесі наукового дослідження результати та висновки є достатньо науково обгрунтованими, поглиблюють, доповнюють і розвивають теорію вітчизняного аграрного права в частині наукової розробки положень щодо концептуально-правових засад застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС.

Тема і зміст дисертації відповідають спеціальності 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. Автореферат і публікації дисертантки з достатньою повнотою відображають зміст дисертації. При написанні докторської дисертації матеріали кандидатської дисертації не використовувались.

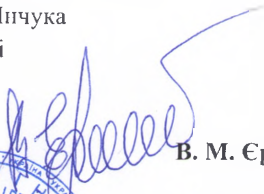
Загальний висновок. Докторська дисертація **Карпінської Наталії Володимирівни** на тему «Концептуально-правові засади застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС» є самостійною, комплексною і завершеною науковою працею, в якій містяться нові науково обгрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу для аграрно-правової науки проблему розробки концептуально-правових засад застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС і свідчать про особистий внесок здобувачки в аграрну юридичну науку.

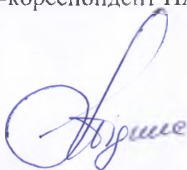
За своєю актуальністю, ступенем наукової новизни, рівнем теоретичного й практичного значення дисертація повністю відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12 та 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (з наступними змінами), а її автор – **Карпінська Наталія Володимирівна** заслуговує на

присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 «земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри аграрного, земельного
та екологічного права ім. академіка В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів і
природокористування України,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України

В. М. Єрмоленко

Тягуч В.А.
Директор з НТР
Міжвідомчого спеціалізованого
вченого комітету